

Др Чедомир Богићевић

ЗА УСТАВ НЕЗАВИСНЕ ЦРНЕ ГОРЕ

Увијек сам упозоравао на Сенекину мудрост: *Periculum in mora* (Опасност је у одлагању). Докле је то одлагање довело црногорски народ и све народе који живе у Црној Гори види се данас. Свјedoци смо агоније у којој се налази једна просвијећена култура која се налази на маргинама потпуног игнорисања њене моћи, да са становишта потенција егзистенције и есенције учини нешто што чине цивилизовани народи, да би одржао свој виталитет и могао да продукте и плодове свога рада понуди на трпези цивилизованог народа човјечанства и да учествује на једном општем натјечају њихових способности. Ми смо признали да смо немоћни, да немамо ни егзистенције ни есенције, да црногорски народ није слободан, јер је на то пристао слободном - пређутном вољом - ради олигархијских интереса који су сковали ову државну заједницу, која по перспективи своје пројекције води у неизвјесност и црногорски и српски народ.

Аристотел је рекао: *Народи који немају своју државу су варварски*. Изречена прије 2.500 година та оцјена је издржала пробу времена и сасвим је тачна. Народ који нема своју државу не постоји на политичкој и географској мапи човјечанства. Народу који има своју државу цивилизовано човјечанство, преко међународних институција и асоцијација, признаје зрелост и потенцију моћи, због чега има легитимацију да судјелује у натјечају цивилизованих народа за продукте нових материјалних и духовних потенцијала. А држава је, Хегел каже, «отјеловљена умна воља цијелога народа. Она је умно ограничење слободе али истовремено и њена афирмација. Она је помирење човјекове суштине и егзистенције». Ничега од ове пројекције нема у Црној Гори. Као што је и Устав РЦГ (1992) донијет на тзв. референдуму на коме је изманипулисан црногорски народ, тако су и сада

изманипулисали црногорски народ, пројектанти политичких и олигархијских интереса у власти, који само зарад својих циљева праве одређене пројекције а не зарад слободе и будућности народа и њихових потомака. Због тога истичем једну радикалну тезу: све ово је са становишта јуристичких модела, јуристичких елемената, непостојеће и ништавно. Нема легалитета тамо гдје нема легитимитета, гдје нема воље, а воља овдје није била слободна него нужна. Све ово што је учињено са Уставном повељом, зарад пројекције Споразума о односима Црне Горе и Србије, ништавно је и непостојеће и дужност је црногорскога народа, као највећег народа у Црној Гори, да покрене ово питање на тај начин што ће прогласити себе слободним. На који начин: Доношењем новог Устава црногорске државе, са пуним државно-правним капацитетом, са потпуном сувереношћу и на тај начин као слободан и независан ући у свјетску цивилизацију.

Ове три године само су три године агоније и хомосуицида свих народа. То је једна заједница која је са економског, правно-политиколошког, социолошког, антрополошког, културолошког, монструозна, она одузима слободу и креацију народима, она одузима право на самоопредјељење и српском и црногорском народу, право да се изјасне у каквим просвијећеним условима та два величанствена народа, која су задужила европско и свјетско човјечанство продукцијом духовних плодова свога рада, желе да живе. То што се изманипулисало кроз назив «Заједница Србија и Црна Гора» и што се психолошки стекла једна хипотеза да су њени чиниоци аутономни, независни, да је то конфедерални савез, је обична обмана. Ова заједница је чиста унитарна творевина. За тако нешто није крива Уставна повеља него Споразум о односима Србије и Црне Горе који је направљен на бази лаицитета, на бази непостојећих конституционалних и постулативних компетенција потписника тог споразума, који су прекорачили своје прерогативе. Дакле, то што су они урадили је непостојеће. То сам рекао истога дана када је направљен Споразум, који је непостојећи и необавезујући за општу вољу народа, након чега је усвојена Уставна повеља, која, у ствари, не производи никакве правне последице за слободне народе, ако јесу слободни, и то у XXI вијеку, на прагу трећег миленијума, што је стварно поражавајуће, за народ који није спреман да његови синови извојују слободу и будућност.

Дакле, ово није фатумско, само јесте драматично са становишта есенције и будућности, па је сада прилика да доношењем новог устава, са пуним државно-правним капацитетом, црногорски, српски, муслимански, албански, хрватски, сви други народи који живе у Црној

Гори прогласе независност црногорске државе. Јер, по мени, Уставна повеља је непостојећа и ништавна, а то што су је донијеле, односно верификовале споразум српска и црногорска скупштине и непостојећа скупштина која није имала легитимитет - Скупштина СРЈ, само је још прилог више мојој тези о тзв. непостојању легитимитета и легалитета. Јер, господо, од почетка 1991. године ми имамо такав изборни систем који је тотално нелегитиман и противан људским правима. Слободни грађани бирају олигархије. Ми не бирамо појединце и људе у Парламенту, него гласамо политичке партије а ни једна политичка филозофија и идеја не може да стане у *ratio* слободног човјека. Дакле, уставни систем не пружа јемства са становишта изборног система па је све оно што су наши посланици радили у Парламенту непостојеће, јер то нису радили слободни људи и наши слободни представници, посто их ми нијесмо ни бирали. Јер, политичке партије одређују («*non sens*») ко ће да буде посланик у Парламенту.

Рећи ћу пројекцију: хитно доношење новог црногорскога Устава, са пуним државно-правним капацитетом било на референдуму или плебисциту, било што ће се одлуком постојеће Скупштине предиделити начин и модел доношења тог новог устава. Након доношења, ако се претходно у одлуци не изјаснимо да треба да идемо на референдум, да се устав понуди црногорском народу на изјашњавање као својеврсни плебисцит и да тај плебисцит, ако претходно не буде одржан референдум, а неће, јер естаблишмент не признаје црногорски народ за слободан, треба да буде услов за усвајање новог устава. Устав Црне Горе треба у Скупштини донијети обичном већином. Ниједна генерација, ниједно вријеме, не може ограничити нова покољења у том смислу. Ту не важе *ex ante* услови за промјену политичке воље. Ту одлучује социјална воља - нова политичка воља народа. Тај плебисцит замијенио би референдумску вољу и на тај начин ми бисмо били слободни људи. Овако једноставним прихватањем Уставне повеље ми се налазимо у страшној економској, културној, политичкој и правној агонији. Ја не видим мађионичара, правнога који може сада на темељима Уставне повеље да усагласи устав Црне Горе.

Уставне компетенције суда Заједнице Србија и Црна Гора немају санкција усклађивања општих аката, осим консеквенци стављања «ван снаге». То је одлика једне унитарне државе. По компетенцијама које има заједница, у оквиру своје надлежности, по суштинским, материјално-правним претпоставкама, по тежини компетенција које се налазе у Београду, Црна Гора је дио унитарне државе Велике Србије. Погледајте само које компетенције има по Уставној повељи Заједница Србије и

Црне Горе. Ту су крупни прерогативи. Нико није размишљао какав модел односно облик владавине црногорског друштва, са становишта државности, Црна Гора треба да изгради. Хоће ли то да буде парламентарни систем, предсједнички систем или ће да буде монархија. Ко је питао, икада, црногорски народ у каквом моделу жели да живи зарад остваривања социјалног благостања, умјерене државе и среће појединца, јер је пројекција једнога друштва - остваривања среће свих људи. Међутим, о томе не воде рачуна наше друштво и, нажалост, ни црногорски Универзитет ни ова Академија ни друге институције доктрине са становишта могућих социјалних, етичких, економских, просвјетитељских циљева, моралних супстрата. У каквој ми то заједници треба да живимо. Јесмо ли скуп људи у природним стању. Ми градимо чисто неолиберално друштво у коме доћи до више богатства значи доћи до више моћи. Имати вишу моћ значи имати вишу власт. Што имаш више власти то се стварају два слоја: поданички, на једној, и управљачки, на другој страни, то је чисто плутократско друштво.

Дакле, пледирам да црногорска држава преузме модел *предсједничког система* (налик на САД), јер је то идеални систем, са становишта услова и перспективе у којима живи црногорски народ не само са становишта традиције него и ефикасности управљања државом и гаранција слободе. Модел предсједничког система идеалан је за црногорско друштво. Наравно модификован не са становишта америчког него се ту могу имплементирати неки елементи и из традиције црногорског народа. Јер, стварно, једном малом народу то би била рационална потреба, јер су мале државе и по Русоу, најпожељније за организовање, управљање, развој и слободу. Пледирам да Врховни суд преузме све судске компетенције, као и функције оцјене уставности закона и општих аката. Велико начело права гласи: гдје су правни љекови тамо је правда, тамо је право («ubi remedium ibi ius»). Код Уставног суда ви немате правних љекова, а у америчком правном систему од најмањих судова до Врховног суда, као касационог суда, сви по правним љековима одлучују да ли треба одређени закон ван снаге ставити у датом, конкретном, материјалном правном односу, па незадовољна ставом, странка има право да се жали на такав став вишој инстанци све до Врховног суда. Пледирам за предсједнички систем, а Парламент треба да има два дома: *Дом грађана и Сенат*. У Сенату би партиципирали представници локалних заједница као носиоци суверене воље слободе, али прије него што се донесе устав црногорске државе са пуним уставно-правним капацитетом, треба донијети *Уставну повељу о слободи локалних заједница* а то значи да се кроз ту повељу обезбиједи

тотална децентрализација постојеће централизованог модела црногорског друштва који је од хипертрофија функција не види релације живота. Крв потпуно струји од периферије према мозгу и он више није способан да рационално егзистира, па настаје атрофија периферних дјелова система.

Значи, наше локалне заједнице, наше општине, градови, пријестонице су неслободни. Слобода је настала, у историјском смислу, у тим мањим друштвеним заједницама, па су оне као, ентитети, преносиле функције имеприума на централне органе ради спрјечавања да живимо *Omnium belum contra omnes* (рату свих против свих) него да има један централизован апарат, али, само у довољној мјери, да обезбиједи сигурност живота а сви други прерогативи треба да се налазе у општинама. Све до оног часа док не будемо имали такву уставну повељу, него је будемо мијењали од тренутка до тренутка, компетенције локалних заједница и стално им одузимали надлежности, онда ми немамо слободу јер је А. Токвил рекао: Тамо гдје је живот локалних заједница са пуним компетенцијама и тоталном децентрализацијом централних органа, тамо су и народи слободни. Зашто у Енглеској људи воле општину? Зато што је она њихова кућа и породица. Тамо остварују све животне интересе. Држава обезбјеђује полицију и војску, спољне послове и стратегију развоја, а све су компетенције друштвеног живота, од просвјете, културе, образовања, науке, здравства, а погледајте сада. О чему одлучују наше општине? Само о комуналном реду и урбанистичким плановима. Нажалост.

Друго, Устав би требало да дефинише социјалне циљеве тога друштва, на темељу идеја о солидаризму и хуманистичких социјалних циљева у смислу социјал-демократије. Ми сада имамо тај неолибералистички модел који је схваћен веома вулгаристички. Наиме, схваћено је да је својина основа свега и циљ свега. То је чиста заблуда. Својина мора да има *социјалне циљеве*. Не може се, декретом, вршити транзиција једнога друштва само ради тога да би било приватизовано. Цјелокупно друштво треба да доживи *преображај*, али не транзицију како је схваћена код нас само да би се приватизовала средства за рад и капитал, преображај цјелокупне културне, моралне, политичке, социјалне и филозофске мисли. То је транзиција, а ми смо је редуковали само на приватно својинске циљеве, што је кобна заблуда нашега друштва (и економиста и правника) који су највише кумовали томе. Због тога и живимо у трагичним условима. Јер, господо, ненаучно је рећи, да је један својински облик бољи од другог својинског облика. Својинске облике рађа историја људскога друштва и намеће их друштво сваке

организоване заједнице по свом уму када и уколико сматра да поједини облици својине могу да унаприједи његов развој. Па то је моја економска слобода у којем ћу ја својинском облику да живим. Ја пледирам за слободу свих својинских облика. Историја цивилизације даје мноштво тих облика који нијесу ограничени – *numerus clausus*. Сјутра ће историја родити нове својинске облике. Нека они на тржишту искажу своју ефикасност. У Њемачкој постоји друштвена својина. Пазите, једна земља, чисто капиталистичка али и дубоко социјална, она има друштвену својину локалних заједница. Према томе, са становишта својинских циљева ту се мора обезбиједити економска слобода својине која ће имати социјалне функције. Око судског система, какав треба да изгледа тај систем? Рекао сам да Врховни суд са компетенцијама уставно-судских прерогатива преузима компетенције које се тичу контроле уставности општинских аката са контролом касације појединачних судских и управних аката. Ово што се направило са реформом судства, у неким релацијама је добар помак у односу на неке елементе које смо имали 1992. и 1995. године. Ту не треба стављати тачку. Судови економски нијесу независни. Према томе, не могу бити ни правно независни. Све док правосуђе не буде економски независно, буџетски независно, оно не може бити независно и аутономно. У малој Црној Гори сасвим је непотребно да се између вишега суда и Врховног успоставља још једна судска истанца. Ми треба да образујемо поморски суд. Народ који нема поморске судове није културан народ. Народ који нема социјалне и радне судове није просвјетитељски народ. Све чланице Европске уније имају специјализоване радне и социјалне судове. И то у два степена. Све поморске земље свијета имају поморске судове.

Дакле, црногорски народ мора да донесе устав са пуним државно-правним капацитетом суверене црногорске државе. Уставна повеља је непостојећа и нелегитимна. Она нема пристанак представништва опште воље народа, јер нам је одузето право на самоопредјељење, прво да сами одлучујемо како треба да живимо и управљамо својим развојем. Стога пледирам да наша Скупштина, било као уставотворна било у редовном сазиву као законодавна, својом одлуком утврди моделе доношења са пуним државно-правним капацитетом и прогласи сувереност. Након тога да се устав стави на плебисцит грађанима ради изјашњавања и потврђивања; на тај начин конвалидираћемо недостатке легитимитета и политичке воље и постаћемо слободни људи. Ако се ова теза не испуни, признајемо да нијесмо слободни људи, признајемо да у европске интеграције улазимо као непостојећи народ, што је трагедија Црне Горе

и свих њених народа и културних ентитета који живе у њој. Кад сам рекао Сенат, њега треба да сачињавају представници локалних заједница, градова, пријестонице и главног града, представници националних заједница мањинских народа који живе у Црној Гори. Подјела на мањинске и већинске народе је превазиђена. Нема мањина, можемо само у техничком смислу да кажемо да су то мањински народи, јер их је бројчано мање, али по вриједностима и потенцијама својих култура то су народи који су једнако вриједни као и сви други народи цивилизације. У том Сенату партиципирали би и представници националних заједница и сада не би имали ове антиномије у Скупштини о аутентичности представљања. Надаље, мора се више акцентирати корпус социјалних права.

Омбудсман треба бити уставна институција.

Црној Гори не треба војска.

У Црној Гори, у службеној употреби треба да буде црногорски језик.

